

Niðurstöður mælinga á gæðapáttum hrámjólkur

Í eftirfarandi kafla verður farið yfir helstu niðurstöður rannsókna á gæðum hrámjólkur sem aðildarfélög SAM tóku á móti árið 2022 en gæðin eru rannsökuð með reglubundnum sýnatökum úr tönkum mjólkurframleiðenda.

Sýni eru tekin úr mjólk hvers mjólkurframleiðanda í hvert skipti sem mjólk er sótt til hans. Þetta eru svokölluð tanksýni. A.m.k. einu sinni í viku er tanksýni frá hverjum mjólkurframleiðanda rannsakað m.a. með tilliti til fitu, próteins, frírra fitusýra, úrefnis, frostmarks, líftölu og frumutölu. Í töflu 16 má sjá samanburð á niðurstöðum þessara mælinga milli mjólkursamlagssvæðanna.

- Meðalfita í mjólk á landinu var 4,22%. Hæst var fituinnihaldið 4,23 á svæði MS Akureyri en lægst 4,17% á svæði MS Búðardal.
- Meðalprótein á landinu var 3,40%. Það var hæst 3,43% á svæðum KS Sauðárkróki og MS Akureyri en lægst 3,37% á svæði MS Selfossi.
- Meðalinnihald frírra fitusýra á landinu var 0,48 mMól. Það var hæst 0,57 á svæði MS Búðardal en lægst 0,47 á svæði MS Egilsstöðum.
- Meðallíftalan á landinu var 16.000 einingar/ml en hún var hæst 20.000 á svæði MS Búðardal og lægst 15.000 á svæði MS Akureyri.
- Faldmeðaltal frumutölu á landinu var 184.000 frumur/ml, það var hæst 196.000 á svæði MS Búðardal og lægst 176.000 á svæði MS Akureyri.

Tafla 16: Mæling innileggssýna 2022, meðaltölur ársins á hverju samlagssvæði.

Samlagssvæði	Fita %	Prótein %	Fríar fitusýrur mMól fm	Úrefni mMól	Frostmark °C	Líftala '000/ml fm	Frumutala '000/ml		Fjöldi mælinga
							bm	fm	
MS Búðardal	4,17	3,41	0,57	6,1	-0,526	20	216	196	1.152
KS Sauðárkróki	4,22	3,43	0,48	6,0	-0,527	16	210	187	2.365
MS Akureyri	4,23	3,43	0,48	5,8	-0,528	15	196	176	8.402
MS Egilsstöðum	4,22	3,42	0,47	5,9	-0,529	17	209	192	1.248
MS Selfossi	4,21	3,37	0,48	5,5	-0,527	16	207	187	12.657
Landið	4,22	3,40	0,48	5,7	-0,528	16	204	184	25.824

fm = Faldmeðaltal (margfeldismeðaltal)

bm = Beint meðaltal

Ársmeðaltölur aftur til ársins 1984 úr mælingum á tanksýnum koma fram í töflu 17 fyrir hvert fimmta ár ásamt árunum 1984, 2021 og 2022.

Eftirfarandi voru helstu breytingar milli áranna 2021 og 2022

- Meðalfita lækkaði um 0,01 próstentustig.
- Meðalprótein stóð í stað.
- Fríar fitusýrur hækkuðu um 0,06 mMól.
- Meðallíftalan hækkaði um 1.000 einingar/ml.
- Meðalfrumutalan lækkaði milli ára um 3 þús reiknað með beinu meðaltali og 4 þúsund reiknað með faldmeðaltali.

Tafla 17: Meðaltölur áranna 1984–2022 úr tanksýnum

Ár	Fita %	Prótein %	Fríar fitusýrur mMol	Úrefni mMol	Frost- mark °C	Líftala '000/ml fm	Frumutala '000/ml		Fjöldi mælinga
							bm	fm	
1984							602		39.776
1985							599		43.051
1990	4,02	3,38					471	378	47.881
1995	3,94	3,31		5,9	-0,525		386	336	55.064
2000	3,98	3,28		5,4	-0,523		279	250	50.114
2005	4,02	3,34	0,700	5,9	-0,522	17	251	227	38.021
2010	4,10	3,31	0,600	6,6	-0,544	16	238	217	34.826
2015	4,11	3,33	0,550	6,1	-0,543	15	231	210	32.541
2020	4,26	3,41	0,410	5,4	-0,529	15	206	187	27.860
2021	4,23	3,40	0,420	5,9	-0,527	15	207	188	26.977
2022	4,22	3,4	0,480	5,7	-0,528	16	204	184	25.824
Mismunur 2022-2021	-0,01	0,00	0,060	-0,2	-0,001	1	-3	-4	-1.153
Meðaltal frá upphafi	4,05	3,34	0,548	6,0	-0,532	16	323	250	41.302

fm = Faldmeðaltal (margfeldismeðaltal)

bm = Beint meðaltal

Þróun frumutölu hjá mjólkurframleiðendum einstakra mjólkursamlagsvæða frá árinu 1984 má sjá í töflu 18. Beint meðaltal frumutölu hefur lækkað um 317 þúsund til 466 þúsund frá árinu 1984 til ársins 2022 eftir svæðum. Meðal frumutala á landinu lækkaði á síðasta ári um þrjú þúsund. Lækkun var á frumutölu á síðasta ári á öllum svæðum nema svæði MS Selfoss.

Tafla 18: Þróun frumutölu innleggsmjólkur frá 1984 (ársmeðaltölur, beint meðaltal)

Ár	Samlagssvæði					
	Búðardalur	Sauðárkrókur	Akureyri	Egilsstaðir	Selfoss	Landiö
1984	533	560	608	563	673	602
1985	481	542	676	631	578	599
1990	455	398	500	412	489	471
1995	377	374	366	369	401	386
2000	258	304	262	286	289	279
2005	241	274	241	248	254	251
2010	219	252	223	236	246	238
2015	233	242	219	235	235	231
2020	230	218	198	212	205	206
2021	223	218	204	222	204	207
2022	216	210	196	209	207	204
Breyting 2022-2021	-7	-8	-8	-13	3	-3
Breyting 2022-1984	-317	-350	-412	-354	-466	-398

Mælt innihald fitu og próteins í tanksýnum er grunnur að reiknuðu mjólkurverði, en líftala, frumutala og fríar fitusýrur eru grunnur að gæðaflokkun sem einnig hefur áhrif á greiðslur til bænda. Í töflum 19, 20 og 21 er yfirlit yfir niðurstöður gæðaflokkana, fyrir hvert samlagssvæði og landið í heild, á grunni líftölu, frumutölu og fríra fitusýra.

Tafla 19: Hlutfall sýna í hverjum gæðaflokki miðað við líftölu árið 2022.

Samlagssvæði	1. flokkur A 0-20.000	1. flokkur 0-80.000	2. flokkur 80.001- 200.000	3. flokkur 200.001- 500.000	4. flokkur yfir 500.000
MS Búðardal	53,30	95,05	4,17	0,52	0,26
KS Sauðárkróki	67,02	96,74	2,66	0,34	0,25
MS Akureyri	71,91	98,00	1,42	0,42	0,17
MS Egilsstöðum	70,35	96,71	2,48	0,48	0,32
MS Selfossi	67,67	96,95	2,15	0,59	0,31
Landið	68,48	97,18	2,06	0,50	0,26

Skýring: 0 – 20.000 stendur fyrir sýni með 0 til 20 þúsund gerlastök í millilítra

Tafla 20: Hlutfall sýna í hverjum gæðaflokki miðað við frumutölu árið 2022.

Samlagssvæði	1. flokkur A 0-200.000	1. flokkur 0-400.000	2. flokkur 400.001- 500.000	3. flokkur Yfir 500.000
MS Búðardal	50,26	96,27	2,60	1,13
KS Sauðárkróki	55,77	94,84	3,38	1,78
MS Akureyri	59,06	97,11	2,15	0,74
MS Egilsstöðum	54,89	96,55	2,24	1,20
MS Selfossi	54,70	96,34	2,47	1,19
Landið	56,03	96,46	2,44	1,10

Skýring: 0 – 200.000 stendur fyrir sýni með 0 til 200 þúsundir fruma í millilítra

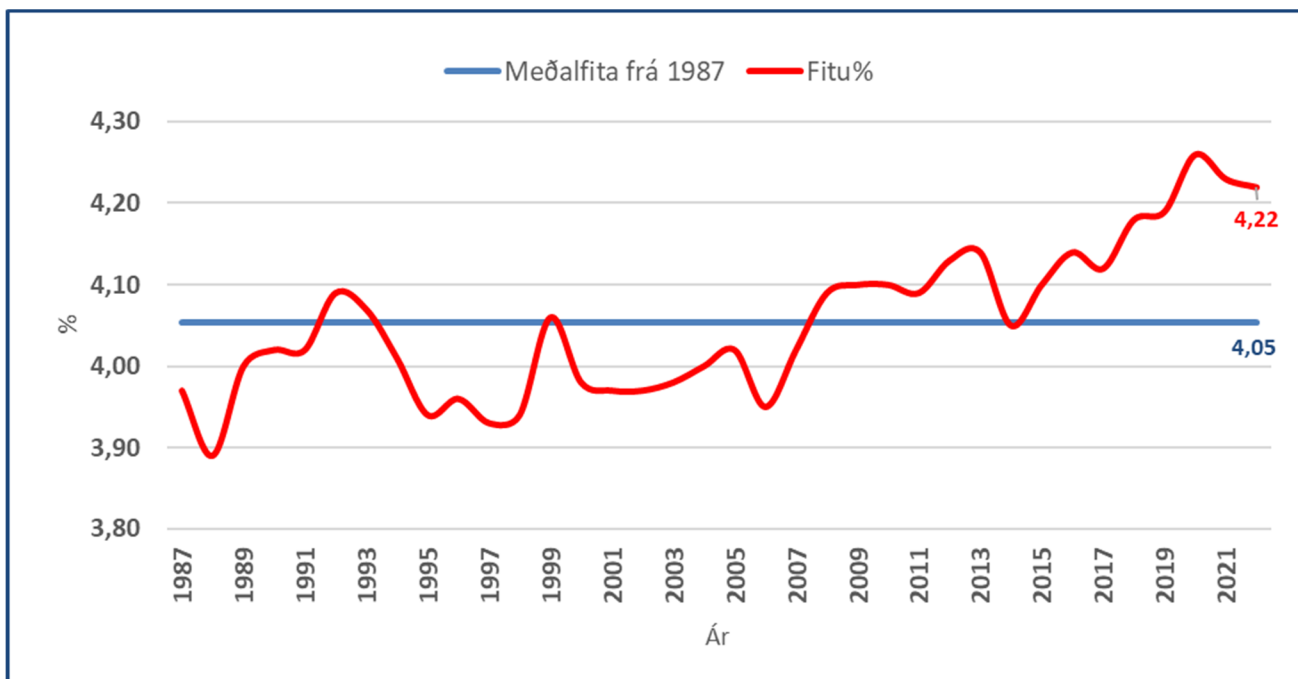
Tafla 21: Hlutfall sýna í hverjum gæðaflokki miðað við fríar fitusýrur árið 2022.

Samlagssvæði	1. flokkur 0,000-0,900	2. flokkur 0,901-1,600	3. flokkur Yfir 1,600
MS Búðardal	91,32	7,03	1,65
KS Sauðárkróki	95,10	4,06	0,85
MS Akureyri	94,93	4,39	0,68
MS Egilsstöðum	95,75	3,61	0,64
MS Selfossi	94,59	4,74	0,67
Landið	94,66	4,61	0,73

Skýring: 0,000 – 0,900 stendur fyrir sýni með 0 til 0,900 millimol af fríum fitusýrum í millilítra

Líftala: 97,1% sýna mældust innan marka 1. flokks, þar af voru 68,5% innan marka 1. flokks A.
Frumutala: 96,5% sýna mældust innan marka 1. flokks, þar af 56,0% innan marka 1. flokks A.
Fríar fitusýrur: 94,7% sýna mældust innan marka 1. flokks.

Þróun á meðalfituinnihaldi mjólkur frá upphafi vélrænna mælinga hjá Rannsóknarstofu mjólkuriðnaðarins árið 1987 er sýnd í mynd 10. Meðalfita mjólkur frá 1987 til og með 2022 var 4,05%. Hæst náði meðalfitan á árinu 2020 og lægst árið 1988.

Mynd 10: Þróun fituinnihalds mjólkur 1987 - 2022